Scientific quarterly (scientific-research article) of Islamic world political research
Vol. 15, No. 2, Summer 2025, 97-123
DOI: 10.21859/priw-150205

The Impact of E-Government on the Rule of Law and Transparency in Iran and Malaysia

Rouhollah Pouresmaeil[1], Asghar Partovi[2], Malek Zolghadr[3]

Date of Received: 2025/03/16 **Date of Acceptance**: 2025/06/20

Abstract

E-government represents a mode through which governments employ new technologies to provide individuals with facilitated access to public information and governmental services, improve the quality of service delivery, and offer broader opportunities for participation in democratic processes and institutions. Moreover, the effective implementation of e-government - through the creation of a transparent, accountable, and trust-based environment - by enhancing transparency in information and communications enabled by modern information technologies, is considered an unparalleled strategy for strengthening the rule of law and reducing administrative corruption. The fundamental research question of this study is: what impact do e-government initiatives have on the rule of law and transparency in Iran and Malaysia? In order to gain a deeper understanding of the state of e-government in Iran, this study compares Iran's experience with that of Malaysia.The findings indicate that Malaysia, through extensive investment in digital infrastructure, the establishment of integrated systems,

1. Department of Political Science, Za.C., Islamic Azad University, Zanjan, Iran
r.pouresmaeil8110@iau.ac.ir

2. Department of Political Science, Za.C., Islamic Azad University, Zanjan, Iran (Responsive Author). partovi@iau.ac.ir

3. Department of Political Science, Za.C., Islamic Azad University, Zanjan, Iran
malekzolgadr@iau.ac.ir

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA...

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

and the promotion of a culture of transparency, has succeeded in achieving a high level of good governance and has significantly improved indicators related to transparency, the rule of law, access to justice, and anti-corruption. In contrast, although Iran has taken important steps by launching platforms such as Sana and My Government, it continues to face challenges including weak system integration, slow operational processes, incomplete service coverage, and limitations in access to free and public information. Employing a descriptive–comparative methodology, the present study examines the impact of e-government on the rule of law and transparency in Iran and Malaysia.

Keyword: E-Government, Good Governance, Rule of law, Transparency, Iran, Malaysia

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، انجمن مطالعات جهان اسلام
فصلنامه علمی (مقاله علمی – پژوهشی) پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال پانزدهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۴، صص ۱۲۳ – ۹۷

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۵۰۲۰۵

تاثیر دولت الکترونیک بر حاکمیت قانون و شفافیت در دو کشور ایران و مالزی

روح اله پوراسمعیل[۱]
اصغر پرتوی[۲]
مالک ذوالقدر[۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۳۰

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

دولت الکترونیک، شیوه‌ای برای دولتها به منظور استفاده از فناوری جدید می‌باشد که به افراد تسهیلات لازم جهت دسترسی مناسب به اطلاعات و خدمات دولتی، اصلاح کیفیت خدمات وارائه فرصتهای گسترده‌تر برای مشارکت در فرایندها و نهادهای مردم سالار را اعطا می‌کند. همچنین تحقق مناسب دولت الکترونیک از طریق ایجاد محیطروشن، پاسخگو و مبتنی بر اعتماد، ضمن ایجاد شفافیت در اطلاعات و ارتباطات که با به کارگیری فناوری‌های جدید اطلاعات میسر می‌شود، راهبردی بی‌مانند در حاکمیت قانون و کاهش فساد اداری شمرده می‌شود. پرسش بنیادی پژوهش حاضر این است که دولت‌های الکترونیک در کشورهای ایران و مالزی چه تاثیری بر حاکمیت قانون و شفافیت دارند؟در این پژوهش در راستای کسب شناختی عمیق‌تر از وضعیت دولت الکترونیک در ایران، این مساله را با وضعیت دولت الکترونیک در مالزی مقایسه کرده‌ایم.

یافته‌ها نشان می‌دهند که مالزی با سرمایه‌گذاری گسترده در زیرساخت‌های دیجیتال، ایجاد سامانه‌های یکپارچه و ترویج فرهنگ شفافیت توانسته است سطح بالایی از حکمرانی خوب را محقق کند و شاخص‌های شفافیت، حاکمیت قانون، دسترسی به عدالت و مبارزه با فساد را به طور قابل توجهی ارتقا دهد. در مقابل، ایران اگرچه با راه‌اندازی سامانه‌هایی مانند ثنا و «دولت من» گام‌های مهمی برداشته، اما همچنان با چالش‌هایی مانند ضعف یکپارچگی، کندی سیستم‌ها، پوشش ناکامل خدمات و محدودیت در دسترسی آزاد به اطلاعات مواجه است. پژوهش حاضر به روش توصیفی – تطبیقی، به بررسی تاثیر دولت الکترونیک بر حاکمیت قانون و شفافیت در دو کشور ایران و مالزی پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: دولت الکترونیک، حکمرانی خوب، حاکمیت قانون، شفافیت، ایران، مالزی

۱. گروه علوم سیاسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران r.pouresmaeil8110@iau.ac.ir
۲. گروه علوم سیاسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران (نویسنده مسئول) partovi@iau.ac.ir
۳. گروه علوم سیاسی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران malekzolgadr@iau.ac.ir

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

مقدمه

در دهه‌های اخیر، تحولات فناوری اطلاعات و ارتباطات موجب دگرگونی‌های گسترده‌ای در ساختارهای حکمرانی و اداره امور عمومی شده است. یکی از برجسته‌ترین نمودهای این تحولات، ظهور و گسترش مفهوم «دولت الکترونیک» است. مفهومی که دیگر صرفاً به عنوان یک ابزار فنی یا نوآوری اداری تلقی نمی‌شود، بلکه به مثابه راهبردی بنیادین برای ارتقای کیفیت حکمرانی، افزایش شفافیت، تقویت حاکمیت قانون و پاسخگویی نهادهای دولتی شناخته می‌شود. در حقیقت، دولت الکترونیک در معنای مدرن خود فراتر از انتقال خدمات سنتی به بسترهای دیجیتال عمل می‌کند و به سازوکاری برای بازطراحی رابطه دولت و جامعه، کاهش فساد، بهبود دسترسی شهروندان به عدالت و ارتقای سرمایه اجتماعی بدل شده است. این تحول، به ویژه در کشورهای در حال توسعه که با چالش‌های ساختاری در عرصه قانون‌مداری و شفافیت روبه‌رو هستند، اهمیتی دوچندان دارد.

حاکمیت قانون و شفافیت به عنوان دو رکن بنیادین حکمرانی خوب، مستقیماً تحت تأثیر میزان توسعه دولت الکترونیک قرار می‌گیرند. از یک سو، حاکمیت قانون مستلزم اجرای بی‌طرفانه و برابر قوانین در برابر همه شهروندان است؛ امری که تنها زمانی تحقق می‌یابد که فرآیندهای اداری و قضایی عاری از تبعیض، فساد و روابط غیررسمی باشند. دولت الکترونیک با ایجاد سازوکارهای دیجیتال و مستند، دخالت‌های غیرقانونی و غیررسمی را کاهش می‌دهد و امکان نظارت عمومی را فراهم می‌سازد. از سوی دیگر، شفافیت به معنای در دسترس بودن اطلاعات، وضوح فرآیندهای حکومتی و قابلیت پیگیری اقدامات دولت است. در این حوزه نیز دولت الکترونیک نقش کلیدی ایفا می‌کند، چرا که با انتشار داده‌های باز، ارائه خدمات آنلاین و کاهش رویه‌های پیچیده، مسیرهای فساد و سوءاستفاده را محدود می‌سازد. بنابراین می‌توان گفت دولت الکترونیک نه تنها یک ابزار کارآمد در مدیریت عمومی است، بلکه به منزله زیربنای تحقق حکمرانی خوب و افزایش مشروعیت سیاسی نیز عمل می‌کند.با این حال، میزان تأثیرگذاری دولت الکترونیک بر شاخص‌های حکمرانی خوب در کشورهای مختلف یکسان نیست و به عواملی همچون زیرساخت‌های دیجیتال، اراده سیاسی، فرهنگ شفافیت و ظرفیت نهادی بستگی دارد. از این منظر، مقایسه میان ایران و مالزی حائز اهمیت است.پرسش اصلی پژوهش این است که دولت‌های الکترونیک در کشورهای ایران و مالزی چه تاثیری بر حاکمیت قانون و شفافیت دارند؟

در مقاله حاضر این فرضیه بررسی می شود که گسترش دولت الکترونیک در ایران و مالزی به‌طور معناداری موجب تقویت مؤلفه‌های حکمرانی خوب، به‌ویژه حاکمیت قانون و شفافیت می‌شود. با این

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

حال، در مالزی به دلیل انسجام نهادی، استقرار نظام نظارتی کارآمد و ظرفیت بالای مقابله با فساد، اثر دولت الکترونیک بر ارتقای حاکمیت قانون و افزایش شفافیت قوی‌تر و پایدارتر است. در حالی که در ایران، به‌دلیل محدودیت در دسترسی آزاد به اطلاعات، ضعف زیرساخت‌های حکمرانی و استمرار بوروکراسی غیرشفاف، تأثیر دولت الکترونیک بر این مؤلفه‌ها کمتر و عمدتاً به بهبود کارآمدی اداری محدود می‌شود.

بنابراین انتخاب ایران و مالزی به عنوان دو مورد مطالعاتی در این پژوهش مبتنی بر مجموعه‌ای از دلایل نظری، ساختاری و سیاستی است که این مقایسه را معنادار، علمی و قابل‌استفاده می‌سازد. نخست آن‌که هر دو کشور در زمره دولت‌هایی قرار دارند که تلاش‌های گسترده‌ای برای مدرن‌سازی ساختار اداری، بهبود کارآمدی دولت و گسترش خدمات الکترونیک انجام داده‌اند.

دوم، مالزی طی دو دهه گذشته یکی از موفق‌ترین کشورها در منطقه آسیای شرقی و جنوب‌شرقی در توسعه دولت الکترونیک بوده و بر اساس شاخص‌های بین‌المللی، عملکردی قابل‌توجه در زمینه شفافیت دیجیتال، ارائه خدمات الکترونیک، استقرار زیرساخت‌های فناورانه و اجرای سیاست‌های دیجیتال داشته است.

مالزی از نظر فرهنگی، اقتصادی و سطح توسعه تکنولوژیکی، نه کاملاً مشابه ایران و نه کاملاً متفاوت از آن است. بلکه در سطحی میانه قرار دارد. در نهایت، این انتخاب از منظر علمی نیز اهمیت دارد. زیرا تاکنون مطالعات تطبیقی اندکی میان ایران و مالزی در زمینه دولت الکترونیک و پیامدهای حکمرانی آن انجام شده است. از این رو، پژوهش حاضر می‌تواند خلأ موجود در ادبیات علمی را پوشش دهد و الگوی تحلیلی جدیدی برای فهم تأثیر دولت الکترونیک بر حاکمیت قانون و شفافیت ارائه کند.

پیشینه تحقیق

محسن بختیاری و دیگران (۱۴۰۴) در مقاله ای با عنوان «بررسی نقش دولت الکترونیک در شفافیت قراردادهای دولتی با نگاهی به حقوق ایران» به بررسی واگذاری و انعقاد قراردادهای دولتی در سازمانهای اداری و عملیات مالی پرداخته و دلیل نبود شفافیت لازم را موجب آسیب پذیری و فساد مالی در قراردادهای دولتی معرفی می‌کنند. برقراری دولت الکترونیک از نظر نویسندگان موجب شفافیت بیشتر و کاهش فساد می‌گردد.

حامد شیری و دیگران (۱۴۰۴) در مقاله ای با عنوان «بررسی جامعه شناختی ادراک فساد در ایران» به

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

سنجش ادراک فسادر با توجه به متغیرهای تحصیلات، اندازه جمعیت، فقر معیشتی و دین باوری پرداخته اند و فساد را موجب افزایش آسیبهای اجتماعی و زمینه ساز نارضایتی سیاسی معرفی کرده اند.

معصومه نجیبی و مصطفی هادوی نژاد (۱۴۰۳) در مقاله ای با عنوان «از آمادگی دولت الکترونیک تا اعتماد عمومی: تبیین نقش میانجی شفافیت سازمانی»، با هدف بررسی رابطه بین آمادگی دولت الکترونیک و اعتماد عمومی، با تبیین نقش واسط شفافیت سازمانی صورت پذیرفته است. به این منظور نمونه‌ای ۳۱۱ نفری از اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌های دولتی شیراز انتخاب و پرسش‌نامه‌هایی متناسب با متغیرهاتوسط ایشان پاسخ‌دهی شد. بر اساس نتایج، در سطح اطمینان ۹۹ درصد، روابط مدل و نقش میانجی جزئی شفافیت سازمانی تأیید شدند. بنابراین، معلوم شد آمادگی دولت الکترونیک دارای اثر مثبت در شفافیت سازمانی و اعتماد عمومی است و شفافیت سازمانی نیز میانجی و دارای تأثیر افزاینده در اعتماد عمومی است.

محمدرضا فلاح و دیگران (۱۴۰۳) در مقاله ای با عنوان «آسیب شناسی نهادهای سیاسی در کارآمدی دولت الکترونیک»به آسیب شناسی نهادهای سیاسی و کارآمدی دولت الکترونیک پرداخته‌اند. ارتباط میان دولت الکترونیک و حکومت داری خوب، به قدری نزدیک است که برخی صاحبنظران معتقدند که دولت الکترونیک اگر در نهایت به حکومت داری بهتر منجر نشود هرگز رسالت خود را به انجام نرسانیده است. دولت الکترونیک شیوه ای است برای حصول اطمینان از اینکه همه شهروندان به گونه ای یکسان از فرصت مشارکت در تصمیماتی برخوردارند که به نوعی بر وضعیت و کیفیت زندگی آنها تاثیر می گذارد. از این رو می توان گفت همه امکانات لازم برای اقدامات کارآمد دولت وجود دارد و مهمترین عامل در کارآمدتر کردن آن، ایجاد روحیه تحول خواه، چه از نظر فکری و چه مدیریتی است تا بتوان با اتکا به این مفهوم انقلابی و بومی، تحقق عینی توانمندی های دولت نزد مردم را رقم زد. در واقع باید با نگاهی نوآورانه و تحول نگر، امکانات را در جامعه مدیریت و به کار برد.

سازمان بازرسی کل کشور (۱۴۰۳) در کتاب «دولت الکترونیک به مثابه ابزاری علیه فساد» با ارایه تجربه دیگر کشورها در این خصوص، به ویژگهای موثر این دولت در کنترل فساد در جهان اشاره کرده و اهمیت اثربخشی این دولت پرداخته است.

علی کلاته (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان «نقش دولت الکترونیک در حکمرانی مطلوب» ارائه داده است. وی معتقد است مفهوم حکمرانی مطلوب مورد نظر کمیسون حقوقی سازمان ملل با شاخص‌هایی همچون شفافیت، مسوولیت، پاسخگویی، مشارکت، حاکمیت قانون و انعطاف پذیری نمایان می‌گردد.

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

دولت‌ها در تلاش برای رسیدن به این شاخص‌ها با مفهومی نوین به نام دولت الکترونیک برخورد می‌کنند که در سال‌های اخیر، اهمیت روز افرون خود را در خصوص کاربرد آن برای ارتقا عملکرد مناسب دولت و بهبود ارتباط با مردم در حکمرانی را نشان داده است. دولت الکترونیک علاوه بر اینکه عامل ارائه خدمات بهتر به شهروندان جامعه است به عنوان عاملی در بهبود کارایی بخش عمومی، شفافیت و پاسخگویی در عملکرد دولت و کاهش هزینه های مدیریتی شناخته می‌شود. تعاریف ارائه شده از دولت الکترونیک نشان دهنده ارزش و اهمیت آن به عنوان کلیدی در دستیابی به شاخص های حکمرانی مطلوب می‌باشد.

نیما صابری (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «جایگاه دولت الکترونیک و تاثیر آن بر شفافیت و فساد»، کلید ورود به دولت الکترونیک را برقرار ساختن یک استراتژی بلندمدت و سازمان‌یافته جهت بهبود پایدار در فعالیت‌ها با دید نهایی برآورده کردن نیازهای شهروندان می‌داند که با تصویب اسناد بالادستی نظیر نقشه راه دولت الکترونیک در کشور و ایجاد حاکمیت دیجیتال، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

چن و همکاران (۲۰۲۴) در «آیا خدمات برخط دولت الکترونیک می‌توانند ظرفیت حکمرانی ملی را تقویت کنند؟» به تاثیر دولت الکترونیک بر شیوه ها و ظرفیت حکمرانی پرداخته اند.

الشبیل و امان(۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان «دولت الکترونیک و پاسخگویی چگونه اختلالات و نامناسب بودن روابط پاسخگویی را کاهش دهد؟» نشان دادند که عناصر دولت الکترونیک اختلالات و نامناسب بودن روابط پاسخگویی را کاهش می‌دهد.

ویلش و هیئت (۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان «استفاده از اینترنت شفافیت و تأثیرات متقابل در اعتماد به دولت» معتقدند شفافیتوب منجر به افزایش اعتماد شهروندان به دولت می‌شود و افزایش رضایت شهروندان از تعامل دولت منجر به افزایش اعتماد شهروندان به دولت می‌شود.

بررسی آثار مربوطه نشان می‌دهد پژوهش حاضر از چند جهت دارای نوآوری نظری، روشی و کاربردی است که آن را از مطالعات پیشین در حوزه دولت الکترونیک و حکمرانی متمایز می‌کند. نخست، این مطالعه برای نخستین بار یک مقایسه تطبیقی نظام‌مند میان دو کشور ایران و مالزی ارائه می‌دهد. دو کشوری که هرچند هر دو در حال توسعه و دارای ساختارهای حکمرانی متمرکز هستند، اما مسیرها، سرعت و الگوهای متفاوتی را در توسعه دولت الکترونیک طی کرده‌اند. این مقایسه امکان تحلیل تفاوت‌های نهادی، فرهنگی، حقوقی و تکنولوژیک را فراهم می‌کند و به روشن شدن عوامل موفقیت یا ناکامی در ارتقای حاکمیت قانون و شفافیت از طریق دولت الکترونیک در دو بستر متفاوت کمک می‌نماید.

نوآوری دوم پژوهش، تمرکز توأمان بر دو متغیر کلیدی حکمرانی یعنی «حاکمیت قانون» و «شفافیت»

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

است. بسیاری از مطالعات پیشین تنها یکی از این دو مؤلفه را بررسی کرده‌اند، حال آن‌که این پژوهش با اتخاذ یک رویکرد ادغامی، تعامل و پیوندهای هم‌افزای میان این دو مفهوم را تحلیل می‌کند. بدین ترتیب، پژوهش حاضر نشان می‌دهد که توسعه دولت الکترونیک چگونه می‌تواند به طور همزمان زمینه اجرای مؤثر قانون، دسترسی آزاد شهروندان به اطلاعات، کاهش فساد اداری و افزایش پاسخگویی را فراهم سازد.

جنبه سوم نوآوری این مطالعه، استفاده از یک چارچوب نظری ترکیبی مبتنی بر نظریه‌های حکمرانی دیجیتال، رویکرد نهادی و نظریه‌های شفافیت و حاکمیت قانون است. این چارچوب امکان تحلیل چندلایه تأثیرات دولت الکترونیک را فراهم می‌کند و از تقلیل‌گرایی در تبیین نقش فناوری در حکمرانی جلوگیری می‌نماید. همچنین، پژوهش با بهره‌گیری از روش مقایسه‌ای کیفی و تحلیل موردی به شکلی دقیق تفاوت‌ها و شباهت‌های دو کشور را بر اساس داده‌های نهادی، قانونی و سیاستی بررسی می‌کند.

مبانی نظری

نهادگرایی نوین[1] یکی از جریان‌های مهم نظری در علوم سیاسی و اجتماعی معاصر است که از دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد، به‌ویژه در واکنش به محدودیت‌های رویکردهای رفتارگرایی و انتخاب عقلانی، پدیدار شد.در رویکرد نهادگرایی نوین، نهادها و قواعد در شکل‌دهی به رفتار سیاسی و اداری حایز اهمیت است (Scott, ۲۰۰۸: ۴۵). در حالی که نهادگرایی کلاسیک در نیمه نخست قرن بیستم بیشتر بر ساختارهای حقوقی و سازمانی دولت‌ها تمرکز داشت، نهادگرایی نوین کوشید تا با ارائه چارچوب‌های نظری متنوع، جایگاه نهادها را در تعامل با فرهنگ، ایده‌ها، و منافع بازیگران سیاسی بازتعریف کند.

از قرن هجدهم نظریه پردازانی نظیر آدام اسمیت به اهمیت نهادها بر دولت‌ها و رشد اقتصادی پرداخته اند. همچنین شومپیتر، لوئیس، روستو و عجم اوغلو و رابینسون نیز به مباحث نهادی توجه ویژه ای داشته اند. شومپیتر به اثرات چارچوب نهادی[2] اشاره دارد که نه تنها دربرگیرنده نهادهای قانونی است، بلکه گرایشهای ذهنی عامه مردم را نیز دربر می گیرد. امروزه علاوه بر نهادهای علمی، نهادهای سیاستگذار نظیر بانک جهانی به بحث نهادها توجه ویژه ای داشته است. با ظهور نهادگرایی، اهمیت ساختارهای نهادی مانند قوانین، حقوق مالکیت، شفافیت و حاکمیت قانون برجسته شد. نورث (۱۹۹۰) نشان داد که نهادها زمینه‌ساز رشد اقتصادی و توسعه پایدار هستند (North, 1990: 80-90).

نهادگرایان بر این مساله تاکید می‌کنند که علت اصلی تفاوت کارآمدی و توسعه میان کشورها به

1. New Institutionalism
2. Institutional Framework

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

دلیل تفاوتهای نهادی است و سایر عوامل تحت تاثیر این عامل هستند. عجم‌اوغلو و رابینسون (۲۰۱۲) تأکید دارند که نهادهای فراگیر که فرصت‌ها و قدرت را به‌طور عادلانه توزیع می‌کنند، موتور اصلی توسعه موفق‌اند. در دهه‌های اخیر، پدیده جهانی‌شدن به شکل‌گیری الگوهای توسعه جدید منجر شده است. جهانی‌شدن، به معنای افزایش تعاملات اقتصادی، فرهنگی و سیاسی بین کشورها، فرصت‌ها و چالش‌های متعددی را به همراه دارد. (عجم اوغلو و رابینسون، ۱۳۹۳: ۱۲۰- ۱۰۹).امروزه نهادگرایی نوین نه تنها در تحلیل نظام‌های سیاسی، بلکه در حوزه‌های اقتصاد سیاسی، سیاست عمومی، روابط بین‌الملل و جامعه‌شناسی سیاسی نیز کاربرد گسترده یافته است

همچنین تحولات فناوری، به ویژه فناوری اطلاعات و ارتباطات، موجب دگرگونی در فرآیندهای توسعه شده‌اند. دسترسی به اطلاعات، آموزش از راه دور، خدمات الکترونیک و شبکه‌های اجتماعی، ظرفیت‌های جدیدی را برای توسعه ایجاد کرده‌اند. (Castells, 2010: 70)این فناوری‌ها به افزایش شفافیت، کاهش فساد و ارتقای حاکمیت قانون کمک می‌کنند که خود بخش مهمی از حکمرانی است. در ادامه به بحث رابطه نهادگرایی نوین و دولت الکترونیک حکمرانی پرداخته می‌شود.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

رابطه نهادگرایی نوین و دولت الکترونیک

دولت الکترونیک نیز به معنای به‌کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات برای ارائه خدمات دولتی با هدف افزایش شفافیت، پاسخگویی و کارآمدی است. (Heeks, 2001: 12) ترکیب نهادگرایی نوین و دولت الکترونیک، چارچوبی نظری برای تحلیل تحولات حکمرانی در دوران جدید فراهم می‌کند و نشان می‌دهد که فناوری‌های نوین چگونه می‌توانند ساختارهای نهادی موجود را تغییر دهند. (Yang, 2003: 433)

دولت الکترونیک نمونه‌ای عملی از تغییرات نهادی است که ساختارهای اداری و رفتار کنشگران را بازتعریف می‌کند. (Scott, 2008: 50; Heeks, 2001: 30)توجه به ابعاد نهادی، فرهنگی و انتخاب عقلانی در طراحی و پیاده‌سازی دولت الکترونیک می‌تواند به موفقیت این پروژه‌ها و افزایش شفافیت، پاسخگویی و کارایی کمک کند. در مطالعات جدید نوسازی و توسعه، تحولات دولت الکترونیک در قالب حکمرانی خوب قابل تفسیر است

بانک جهانی در دهه ۱۹۹۰ نظریه حکمرانی خوب[1] را به‌عنوان چارچوب جدیدی برای توسعه مطرح کرد که بر شفافیت، پاسخگویی، کارآمدی، مشارکت و کنترل فساد تأکید دارد. (World Bank, 1992: 9).

1. Good Governance

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

به طور کلی حاکمیت قانون و شفافیت، دو عنصر مکمل در حکمرانی خوب هستند. حاکمیت قانون بدون شفافیت نمی‌تواند به‌طور کامل اجرا شود. به عبارتی، اگر شهروندان به‌طور کامل به اطلاعات حکومتی و فرآیندهای قانونی دسترسی نداشته باشند، نمی‌توانند بر عملکرد دولت نظارت کنند و از اجرای عادلانه قانون اطمینان حاصل نمایند. برعکس، شفافیت بدون حاکمیت قانون می‌تواند به شکاف‌های قانونی و بی‌عدالتی منجر شود. برای مثال، اگر مقامات دولتی تنها اطلاعات را به‌صورت شفاف منتشر کنند، اما به‌طور عادلانه قوانین را اجرا نکنند، این شفافیت نمی‌تواند منجر به افزایش اعتماد عمومی و تقویت حکمرانی خوب شود.در پژوهش حاضر تلاش می‌شود ابعاد تاثیرگذار دولت الکترونیک و تاثیر آن بر حکمرانی خوب را با توجه به شاخصهای حاکمیت قانون و شفافیت در ایران و مالزی مورد سنجش قرار دهیم. چارچوب نظری پژوهش حاضر در شکل زیر ترسیم شده است.

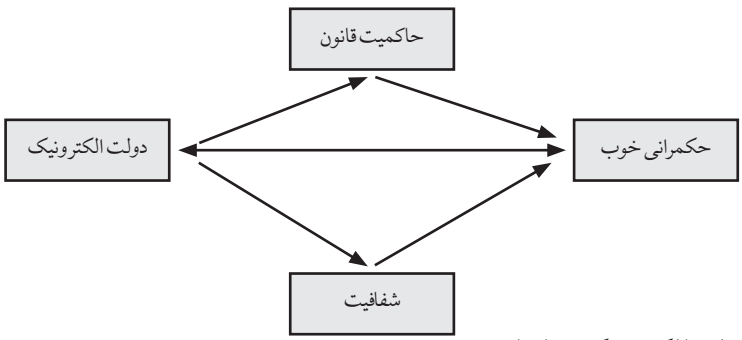

تاسیس دولت الکترونیک در ایران

دوره اول: شکل‌گیری دولت الکترونیک (۱۳۸۰ - ۱۳۷۰)

شروع دولت الکترونیک در ایران به اواسط دهه ۱۳۷۰ بازمی‌گردد. در این دوره، ایران مانند بسیاری از کشورهای دیگر با ظهور اینترنت و فناوری‌های ارتباطی جدید مواجه شد. اگرچه زیرساخت‌های لازم برای پیاده‌سازی گسترده دولت الکترونیک وجود نداشت، اما توجه به اهمیت استفاده از این فناوری‌ها در بخش دولتی آغاز شد.

در سال ۱۳۷۹، «مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات»در ایران تأسیس شد. این مرکز نقش کلیدی در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های دولت الکترونیک ایفا کرد و هدف آن طراحی استراتژی‌ها و اجرای طرح‌های فناوری اطلاعات برای بهبود خدمات دولتی و دسترسی مردم به اطلاعات بود. ایجاد این مرکز به‌عنوان یک نهاد مرکزی برای مدیریت فناوری اطلاعات در دولت، گام اولیه در روند توسعه دولت الکترونیک در کشور بود. همچنین با راه‌اندازی وب‌سایت‌های دولتی تلاش شد، اطلاع‌رسانی عمومی و

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

اخبار و بخشنامه‌های دولتی و اطلاعات مربوط به دستگاه‌های دولتی در اختیار شهروندان قرار گیرد. این خدمات بیشتر به‌عنوان آغاز یک تحول در روش‌های ارتباطی دولت با شهروندان دیده می‌شد. در دهه ۱۳۸۰، دولت ایران تلاش بیشتری برای پیاده‌سازی پروژه‌های دولت الکترونیک انجام داد. در این دوره، ایران از مرحله اولیه (اطلاع‌رسانی آنلاین) به سمت ارائه خدمات پیچیده‌تری همچون صدور مجوزها، خدمات مالیاتی و گمرکی آنلاین و غیره حرکت کرد.

برنامه‌های هفتگانه طرح گسترش کاربردی فناوری ارتباطات و اطلاعاتبه عنوان اولویتهای برنامه عملیاتی فناوری ارتباطات و اطلاعات کشور در سال ۱۳۸۱در قالب طرح تکفا مطرح می شود، با اینحال این طرح هفت گانه اجرایی نشد و یکی از چالش‌های بزرگ در این دوره، کمبود زیرساخت‌های اینترنتی و فناوری اطلاعات در کشور بود. بسیاری از مناطق ایران به اینترنت پرسرعت دسترسی نداشتند، به‌ویژه در مناطق روستایی و دورافتاده. این امر باعث شد که بسیاری از پروژه‌های دولت الکترونیک نتواسته‌اند به‌طور کامل اجرا شوند. علاوه بر این، نبود زیرساخت‌های مناسب برای امنیت داده‌ها و حفاظت از اطلاعات شخصی شهروندان، نگرانی‌های زیادی را به‌ویژه در رابطه با حفظ حریم خصوصی ایجاد می‌کرد.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

دوره دوم: آگاهی و مقاومت در برابر تغییرات (۱۳۹۰ - ۱۳۸۰)

در این دوره، طرح‌های ابتدایی در زمینه ارائه خدمات آنلاین به شهروندان و کسب‌وکارها مطرح شد. اما ناآگاهی مسئولان دولتی از فناوری‌های نوین و نیز مقاومت در برابر تغییرات و روش‌های جدید از دیگر مشکلات بزرگ در پیاده‌سازی دولت الکترونیک بود. بسیاری از کارکنان دولت با شیوه‌های قدیمی و سنتی اداره امور آشنا بودند و برای پذیرش فناوری‌های جدید مشکلات زیادی داشتند. این موضوع باعث شد که تغییرات در این دوره به‌طور محدود و تدریجی اتفاق بیفتند.

با این حال، اوج تلاش دولت‌های احمدی‌نژاد برای پیاده‌سازی دولت الکترونیکی به دولت دهم بازمی‌گردد. به طور مشخص در دولت دهم قرار بود از یک طرف، سامانه یکپارچه تعاملات الکترونیکی دولت با نام سیتاد و از طرف دیگر، سند تعامل بین دستگاهی «جی.آی.اف»- که به ارتباط صد درصدی دستگاه‌های دولتی به صورت الکترونیکی اشاره داشت- آغاز به کار کنند. اما سند تعامل بین‌دستگاهی نیز به کار دولت دهم نیامد و پروژه مسکوتی برای دولت الکترونیکی رقم خورد و همچنین در همان زمان نیز سرنوشت سامانه سیتاد مشخص نشد و تنها نامی از این طرح در تاریخ دولت الکترونیکی باقی ماند. با این حال، این روزها باز صحبت‌هایی از سامانه سیتاد به میان آمده و نقش اپراتور اول گذرگاه عمومی

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

خدمات دولت الکترونیکی را در دولت سیزدهم در راستای طرح پنجره ملی خدمات دولت هوشمند بر عهده گرفته است.

در دولت دهم توسعه خدمات الکترونیکی بهداشت، سلامت و بانکداری الکترونیکی از اولویت‌های وزارتخانه ارتباطات و فناوری معرفی شده بود. در آن زمان، طبق ماده ۳۷ قانون مدیریت خدمات کشوری، دستگاه‌های اجرایی کشور موظف شده بودند به منظور بهبود کیفیت و کمیت امور، ارائه خدمات به شهروندان را به صورت الکترونیکی انجام دهند و لزوم مراجعه حضوری مردم به دستگاه‌های اجرایی را حذف کنند. سقف زمانی تعیین‌شده برای اجرای این تصمیم ۲۴ مهرماه سال ۸۹ اعلام شده بود. دولت دهم در اجرای این قانون نیز با ناکامی جدی روبه‌رو شد. اما با تصویب نقشه راه سند جامع دولت الکترونیکی در سال ۸۹ در کارگروه فاوای دولت دهم گام جدی‌تری در اجرای دولت الکترونیکی برداشته شد. در ابلاغ این سند به دستگاه‌های اجرایی، پیاده‌سازی دولت الکترونیکی تا پایان سال تکلیف شده بود. پرونده الکترونیکی سلامت و کارت ملی هوشمند از مهم‌ترین طرح‌های دولت الکترونیکی در دولت دهم بودند که دولت در هر دو مورد نتوانست به اهداف معین‌شده دست پیدا کند. اجرای پروژه پایلوت دولت الکترونیکی در بوشهر و کرمان در خرداد ۹۰ رقم خورد و بر این اساس دولت دهم به عنوان دولت الکترونیکی معرفی شد اما این گزاره در خود استان‌های یادشده نیز رنگ واقعیت به خود نگرفت و دولت الکترونیکی در دولت دهم نیز نتوانست کامل اجرا شود. شاید بتوان طرح‌هایی مانند ثبت‌نام و اعلام نتایج اینترنتیآزمون‌های سازمان سنجش و کارت هوشمند سوخت را از نمونه طرح‌های موفق دولت الکترونیکی در دوره دولت دهم به شمار آورد.» (رجبی، ۱۴۰۱).

دوره سوم: دوران تحول دیجیتال و هوشمند (۱۴۰۰ - ۱۳۹۰)

با شروع دهه ۱۳۹۰، روند توسعه دولت الکترونیک در ایران وارد مرحله جدیدی شد. در این دوره، دولت ایران برنامه‌های گسترده‌تری برای پیاده‌سازی دولت الکترونیک اجرا کرد. همچنین، توجه بیشتری به یکپارچه‌سازی سامانه‌های مختلف و گسترش خدمات آنلاین به‌ویژه در زمینه‌های اقتصادی و خدمات اجتماعی معطوف شد.در دهه ۱۳۹۰، خدمات مختلفی به شهروندان از طریق پورتال‌های دولتی و سامانه‌های آنلاین ارائه شد. این خدمات شامل صدور کارت ملی، شناسنامه، گذرنامه، گواهینامه رانندگی و دیگر خدمات هویتی به‌صورت آنلاین بود. ایجاد این سامانه‌ها موجب کاهش زمان انتظار و تسهیل دسترسی مردم به خدمات دولتی شد. علاوه بر این، با استفاده از این سامانه‌ها، شفافیت در فرآیندهای

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

دولتی افزایش یافت و مردم به‌راحتی می‌توانستند مراحل مختلف دریافت خدمات را پیگیری کنند. یکی از مهمترین آنها سامانه ثبت احوال و شناسنامه الکترونیکی بود که از سال ۱۳۹۰ آغاز به کار کرده است. این سامانه به مردم کمک می‌کند تا اطلاعات هویتی خود را به صورت الکترونیکی ثبت کنند و از خدمات متنوعی همچون دریافت شناسنامه، کارت ملی و استعلام هویت بهره‌مند شوند.

این سامانه نقش مهمی در جلوگیری از سوءاستفاده‌های هویتی و تقویت شفافیت در اطلاعات هویتی افراد دارد. به علاوه، از آنجا که تمامی فرآیندها به صورت الکترونیکی انجام می‌شود، امکان کاهش فساد و تقلب در این زمینه نیز افزایش می‌یابد.در این دوره، ایران به‌طور جدی‌تری وارد دنیای دولت هوشمند[1] شد. در دولت‌های یازدهم و دوازدهم، استفاده از فناوری‌های نوین مانند «هوش مصنوعی»، «تحلیل داده‌های کلان»، «اینترنت اشیاء» و «بلاک‌چین» در پروژه‌های دولتی مطرح شد. در این دوره برنامه‌های بیشتری برای یکپارچگی خدمات دولتی و ارائه آن‌ها به‌صورت آنلاین انجام گرفت.

سایت خدمات «دولت من» (پنجره ملی خدمات دولت هوشمند)در سال ۱۳۹۵یکی از مهم‌ترین گام‌ها در ایجاد سامانه‌های یکپارچه برای ارائه خدمات دولتی به مردم بود. پورتال‌های آنلاین و سامانه‌های دولتی مانند «خدمات دولت هوشمند» تلاش داشتند که تمامی خدمات دولتی را در یک سامانه یکپارچه جمع‌آوری کنند و به‌صورت آنلاین در اختیار مردم قرار دهند. این سامانه‌ها نه تنها باعث کاهش زمان‌بر بودن فرآیندهای اداری شدند، بلکه موجب کاهش موانع ارتباطی بین شهروندان و دولت نیز شدند.

سازمان فناوری اطلاعات اعلام کرده است که به زودی امکان بارگذاری مداراک شناسایی در پنجره واحد دولت فراهم می شود. پس از صحت سنجی، دستگاه های دولتی حق درخواست نسخه کاغذی را نخواهند داشت.سامانه ثنا (سامانه ثبت‌نام الکترونیکی دستگاه قضائی) سامانه‌ای است که به‌منظور تسهیل دسترسی افراد به خدمات قضائی و ثبت‌نام و احراز هویت آن‌ها در فرآیندهای قضائی در سال ۱۳۹۴ طراحی شده است. این سامانه با هدف جایگزینی ثبت‌نام‌های حضوری و کاغذی، به‌عنوان یکی از ابزارهای مهم دیجیتال‌سازی در دستگاه قضائی ایران به کار می‌رود. سامانه ثنا در واقع ابزاری است که برای ثبت‌نام افراد در سیستم قضائی و به‌ویژه دریافت ابلاغ‌های قضائی به‌طور الکترونیکی به‌کار گرفته می‌شود. به‌عبارتی، این سامانه از سوی قوه قضاییه در راستای تسهیل امور قضائی و افزایش کارایی و سرعت فرآیندهای قضائی طراحی و پیاده‌سازی شده است.

همچنین سامانه درگاه ملی مجوزها که در سال ۱۳۹۶ توسط وزارت اقتصاد راه‌اندازی شد، یکی از

1. Smart Government

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الاسلامي
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

سامانه‌های مهم در راستای کاهش بروکراسی‌های اداری و افزایش شفافیت در فرآیند صدور مجوزهای دولتی است. در گذشته، فرآیند دریافت مجوزها برای فعالیت‌های اقتصادی، کسب‌وکارها، و پروژه‌های مختلف به شکل پیچیده و زمان‌بر انجام می‌شد و فساد در این حوزه از جمله رشوه و نفوذ برای تسریع در صدور مجوزها امری شایع بود. اما با راه‌اندازی این سامانه، همه فرآیندهای مرتبط با صدور مجوز به صورت آنلاین و شفاف انجام می‌شود. از طریق این درگاه، متقاضیان می‌توانند به طور مستقیم و بدون واسطه با دستگاه‌های دولتی برای دریافت مجوزهای مختلف ارتباط برقرار کنند. به علاوه، درگاه ملی مجوزها امکان پیگیری وضعیت درخواست‌ها و مراحل مختلف صدور مجوز را به کاربران می‌دهد، که این خود موجب تسهیل فرآیندها و جلوگیری از فساد می‌شود.(سازمان فناوری اطلاعات، ۱۳۹۸)

تاسیس سامانه‌های الکترونیکی مالیات در سال ۱۳۹۸ و سامانه املاک و اسکان در سال ۱۴۰۰ از دیگر خدمات دولت برای بهبود حکمرانی الکترونیک در ایران به شمار می رود. گسترش خدمات سلامت آنلاین و آموزش الکترونیک و آنلاین از دیگر اقداماتی بود که در سالهای اخیر در ایران توسعه یافت. توسعه خدمات به‌ویژه پس از شیوع پاندمی کروناو ضرورت رعایت پروتکل‌های بهداشتی، شتاب بیشتری گرفت و تبدیل به یکی از اجزای اصلی ساختار آموزشی و بهداشتی کشور شد.

دوره چهارم: دولت الکترونیک در دوره دولت رئیسی

در دولت سیزدهم با تاکید بر «دولت مردمی»، «کاهش مراجعات حضوری» و «ارتقای کارایی دستگاه‌ها»، سیاستهای توسعه ابزارهای دیجیتال و یکپارچه‌سازی خدمات الکترونیکی مورد توجه قرار گرفت. در عمل مهم‌ترین نماد دولت الکترونیک این دولت، تمرکز بر «پنجره ملی خدمات دولت هوشمند» و توسعه زیرساخت‌های تبادل داده و احراز هویت و همچنیننسخهنویسی الکترونیکی بود. (گزارش خدمت، ۱۴۰۳). بنا بر گزارش ریاست مرکز پژوهشهای مجلس از سال ۱۴۰۰ ریل گذاری جدی برای تحقق دولت الکترونیک در ایران آغاز شد اما با وجود شناسایی و ابلاغ ۵ هزار خدمت از سوی سازمان اداری و استخدامی و ابلاغ آن به دستگاهها برای الکترونیک شدن، حدود ۴۰۰۰ خدمت یعنی ۷۰ درصد از اهداف الکترونیک از پنجره خدمات دولت هوشمند محقق شده است. (نگاهداری، ۱۴۰۳)

تاثیر فرایندهای دولت الکترونیک بر حاکمیت قانون در ایران

دولت الکترونیک به عنوان یکی از مهم‌ترین و کارآمدترین ابزارهای نوین در جهت تسهیل فرآیندهای

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

حکومتی و دولتی، در سال‌های اخیر در کشورهای مختلف و به‌ویژه در ایران جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است. این تحول دیجیتال باعث شده است تا بسیاری از فرایندهای دولتی به صورت آنلاین انجام شوند، شفافیت بیشتری ایجاد گردد و در نهایت منجر به تقویت حاکمیت قانون و اصول حکمرانی خوب شود. حاکمیت قانون در مفهوم ساده خود به معنای برقراری عدالت و اجرای اصول قانون‌مداری است، به طوری که هیچ فرد یا نهادی بالاتر از قانون قرار ندارد. استفاده از فناوری‌های دیجیتال و دولت الکترونیک در این مسیر به ویژه در ایران می‌تواند به کاهش فساد، تسهیل دسترسی به خدمات دولتی و تقویت پاسخگویی و شفافیت کمک کند.

افزایش شفافیت و پاسخگویی

دولت الکترونیک به ویژه در ایران، می‌تواند موجب افزایش شفافیت در فرآیندهای حکومتی شود. با دیجیتالی‌شدن بسیاری از خدمات و فرآیندهای دولتی، شهروندان به راحتی می‌توانند از اطلاعات مرتبط با امور دولتی و تصمیمات اتخاذشده آگاه شوند. در ایران، سامانه‌هایی مانند «پورتال ملی مجوزهای کسب‌وکار»، «سامانه شفافیت»، و «سامانه ثبت‌نام الکترونیکی» به‌طور چشمگیری فرآیندهای دولتی را شفاف‌تر کرده‌اند. در نتیجه، شهروندان می‌توانند به راحتی به اطلاعات مربوط به تصمیمات و عملکرد دولت دسترسی داشته باشند و نظارت عمومی را بر فرآیندهای دولتی تقویت کنند.

این شفافیت به نوبه خود می‌تواند به کاهش فساد در ادارات دولتی کمک کند. وقتی که اطلاعات مالی و اجرایی به طور عمومی در دسترس است، نظارت عمومی و پاسخگویی دولت افزایش یافته و فرآیندهای دولتی به طرز موثرتری بررسی می‌شوند. به عنوان مثال، سامانه‌های الکترونیکی امکان ثبت و پیگیری درخواست‌ها و مجوزهای کسب‌وکار را فراهم کرده‌اند، که در این صورت هیچ‌گونه مداخله یا فساد در اعطای مجوزها امکان‌پذیر نیست و تمامی مراحل به صورت آنلاین و قابل پیگیری انجام می‌شود.

رتبه ایران در شاخص حاکمیت قانون[1] به‌طور معمول وضعیت نامناسبی را نشان می‌دهد. بر اساس آخرین گزارش منتشر شده در سال ۲۰۲۳، ایران در این شاخص در رتبه ۱۲۴ از میان ۱۴۰ کشور قرار دارد. (World Justice Project, 2023) این رتبه نشان‌دهنده مشکلات عمده‌ای در زمینه حاکمیت قانون و رعایت حقوق بشر در ایران است. شاخص حاکمیت قانون به ارزیابی ۸ مؤلفه اصلی از جمله شفافیت، مبارزه با فساد، حقوق فردی، عدالت دسترسی، و کارایی قانونمی‌پردازد. با توجه به رتبه پایین ایران در این شاخص، این کشور با چالش‌هایی در تأمین عدالت و شفافیت در سیستم‌های حقوقی خود روبه‌رو است.

1. Rule of Law Index

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی-پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

تاثیر فرایندهای دولت الکترونیک بر شفافیت در ایران

دولت الکترونیک به عنوان یک مدل جدید و نوین مدیریتی در عرصه دولتی، توانسته است با استفاده از فناوری‌های نوین، تحولی بزرگ در نحوه انجام فعالیت‌های دولتی ایجاد کند. در کشورهایی مانند ایران که با مشکلاتی نظیر فساد اداری، ناکارآمدی در فرآیندهای دولتی و عدم شفافیت در خدمات عمومی مواجه هستند، دولت الکترونیک می‌تواند ابزاری مؤثر برای حل این معضلات باشد. از جمله مهم‌ترین مزایای دولت الکترونیک، می‌توان به افزایش شفافیت، کاهش فساد، بهبود پاسخگویی و تسهیل فرآیندهای اجرایی اشاره کرد. دولت الکترونیک تأثیرات قابل توجهی بر شفافیت در ایران داشته است. این تأثیرات شامل موارد زیر است:

افزایش دسترسی به اطلاعات دولتی: از آنجا که بیشتر اطلاعات دولتی از طریق سامانه‌های الکترونیکی به‌صورت آنلاین در دسترس عموم قرار می‌گیرد، شفافیت افزایش می‌یابد. دسترسی به اطلاعات مربوط به قراردادهای دولتی، تخصیص منابع و فرآیندهای اجرایی، عموم مردم را قادر می‌سازد تا به‌طور مستقل این اطلاعات را بررسی کنند و از آن‌ها برای نظارت بر عملکرد دولت استفاده کنند.

کاهش فساد اداری: با ثبت و پیگیری آنلاین تمامی فعالیت‌های دولتی، شفافیت در فرآیندهای اجرایی افزایش می‌یابد. این شفافیت باعث کاهش فساد و سوءاستفاده از قدرت می‌شود، چرا که هرگونه اقدام غیرقانونی یا نادرست به‌راحتی قابل شناسایی است.

افزایش پاسخگویی دولت: دولت الکترونیک می‌تواند نظارت عمومی را بر عملکرد دولت تسهیل کند. با در دسترس قرار گرفتن اطلاعات دولتی و راه‌اندازی سامانه‌های الکترونیکی برای پیگیری عملکرد دولت، پاسخگویی به درخواست‌های عمومی به‌صورت سریع‌تر و مؤثرتر صورت می‌گیرد.

تسریع فرآیندها و کاهش بروکراسی: استفاده از فناوری اطلاعات در دولت الکترونیک موجب تسریع در روندهای اداری و کاهش بروکراسی شده است. این امر نه‌تنها موجب بهبود عملکرد دولتی می‌شود، بلکه زمینه را برای کاهش فساد ناشی از تأخیرات اداری فراهم می‌آورد. (خسروی و دیگران، ۱۴۰۱: ۶۱- ۵۹).

یکی از منابع معتبر برای ارزیابی شفافیت در کشورهای مختلف، شاخص شفافیت جهانی[1] است که توسط سازمان شفافیت بین‌الملل منتشر می‌شود. این شاخص به ارزیابی فساد و شفافیت در بخش دولتی کشورهای مختلف می‌پردازد.

بر اساس گزارش‌های اخیر شفافیت بین‌الملل (۲۰۲۲)، ایران در شاخص شفافیت جهانی با امتیاز ۲۵

1. Corruption Perception Index

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

از ۱۰۰، در رتبه ۱۴۷ جهان قرار دارد. (Transparency International, 2022) این رتبه نشان‌دهنده مشکلات عمده‌ای در زمینه شفافیت و فساد در بخش دولتی ایران است. این وضعیتگواهی است بر این که با وجود تلاش‌ها در زمینه توسعه دولت الکترونیک، هنوز هم فساد و عدم شفافیت در فرآیندهای دولتی به‌ویژه در قراردادهای دولتی، پروژه‌های عمرانی و مدیریت منابع دولتی به‌طور گسترده وجود دارد.

دولت الکترونیک در مالزی

شکل‌گیری دولت الکترونیک: دهه ۱۹۹۰

مالزی در اواسط دهه ۱۹۹۰ به‌دنبال رشد سریع فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی، شروع به توسعه زیرساخت‌های دیجیتال در بخش دولتی کرد. در این دوره، مالزی به‌طور جدی به دنبال ایجاد یک دولت هوشمند و دیجیتال بود تا بتواند بهره‌وری خدمات عمومی را افزایش دهد و به‌ویژه در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی و ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان خود گام‌های مؤثری بردارد.

یکی از گام‌های اولیه، تأسیس وزارت ارتباطات و چندرسانه‌ای در سال ۱۹۹۶ بود که مسئول نظارت و مدیریت توسعهICTدر کشور شد. در همان زمان، طرح «مالزی دیجیتال»[1] برای بهره‌برداری از فناوری اطلاعات در بخش‌های دولتی، تجاری و اجتماعی معرفی گردید. هدف این طرح ایجاد زیرساخت‌های لازم برای تقویت فناوری اطلاعات و ارتباطات در کشور و آماده‌سازی بستر مناسب برای تحول دیجیتال در دولت بود.

همچنین در این دوران، پروژه‌ای با عنوان سایبرجایا[2] راه‌اندازی شد که به‌عنوان یک شهر دیجیتال و یک مرکز فناوری در مالزی شناخته می‌شود. سایبرجایا به‌عنوان اولین شهر هوشمند مالزی با هدف جذب و توسعه صنایع فناوری اطلاعات و ارتباطات ایجاد شد و امروزه یکی از مهم‌ترین مراکز نوآوری دیجیتال در کشور به شمار می‌آید (Hassan & Ab Aziz, 2009: 112- 115).

گسترش دولت الکترونیک: ۲۰۲۰-۲۰۰۰

در دهه ۲۰۰۰، مالزی به‌طور جدی‌تر به سمت استقرار دولت الکترونیک حرکت کرد و برنامه‌های مختلفی برای ایجاد زیرساخت‌های دولت الکترونیک و توسعه خدمات آنلاین راه‌اندازی شد. در سال

1. Malaysia Digital
2. Cyberjaya

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

۲۰۰۴، دولت مالزی برنامه راهبردی دولت الکترونیک[1] را معرفی کرد که هدف آن، تحول اساسی در نحوه خدمات‌رسانی دولتی از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات بود. این برنامه به‌طور ویژه به توسعه پورتال‌های آنلاین دولتی و خدمات دولتی آنلاین برای تسهیل دسترسی شهروندان به خدمات دولتی پرداخت.در این دوره، مالزی همچنین اقداماتی برای بهبود دسترسی به اطلاعات دولتی و افزایش شفافیت در فرآیندهای اداری انجام داد. یکی از مهم‌ترین پروژه‌ها در این دوره، ایجاد پلتفرم "MyEG"بود. این پلتفرم آنلاین به‌عنوان اولین سامانه برای ارائه خدمات دولتی به مردم معرفی شد و به‌طور ویژه خدماتی مانند ثبت‌نام مالیاتی، درخواست گواهینامه‌ها، درخواست صدور پاسپورت و خدمات دولتی دیگر را به‌صورت آنلاین فراهم کرد. این ابتکار، گامی مؤثر در جهت افزایش کارایی و شفافیت در نظام دولتی مالزی بود (Hassan & Ab Aziz, 2009: 116).

در دهه ۲۰۱۰، مالزی با توجه به پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، به گسترش بیشتر دولت الکترونیک و ارائه خدمات بیشتر به‌صورت آنلاین پرداخت. در این دوره، مالزی به یکی از کشورهای پیشرو در منطقه آسیای جنوب شرقی در زمینه استفاده از دولت الکترونیک تبدیل شد.

دولت مالزی در این دوره، «دولت الکترونیک ۲.۰»را معرفی کرد. این طرح به‌طور ویژه بر استفاده از بلاک‌چین، هوش مصنوعی (AI)و داده‌های کلاندر ارائه خدمات دولتی تأکید داشت. هدف این برنامه‌ها، ارتقاء کارایی، کاهش فساد و ارتقاء شفافیت در بخش دولتی بود. در سال ۲۰۱۳، دولت مالزی برنامه‌ای به نام «خدمات آنلاین دولت الکترونیک» را معرفی کرد که به‌طور خاص بر توسعه پلتفرم‌های یکپارچه برای تسهیل فرآیندهای دولتی و دسترسی به خدمات دولتی متمرکز بود.

(E-Government Implementation, 2013: 9)در این دوره، مالزی همچنین به توسعه و ارتقاء پورتال‌های دولتی و سامانه‌های یکپارچه‌ای پرداخت که خدماتی از قبیل مالیات، ثبت‌نام‌های دولتی، و تأمین اجتماعی را به‌صورت آنلاین در اختیار مردم قرار می‌داد.

دولت دیجیتال مالزی و گام‌های جدید: ۲۰۲۰ به بعد

در سال ۲۰۲۰، مالزی برنامه «دولت دیجیتال ۲/۰»را معرفی کرد. این برنامه، یک استراتژی جدید برای تقویت دولت الکترونیک و استفاده بیشتر از فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی، چاپ سه‌بعدی، و بلاک‌چین در فرایندهای دولتی است. هدف اصلی این برنامه، تقویت شفافیت، کاهش فساد، و بهبود کیفیت خدمات دولتی از طریق فناوری اطلاعات است.

1. E-Government Strategic Plan

فصلنامه علمی -پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

یکی از ویژگی‌های اصلی دولت دیجیتال ۲٫۰، تأکید بر استفاده از داده‌های کلان و تحلیل داده‌ها در تصمیم‌گیری‌های دولتی است. این تحول، زمینه را برای افزایش تعامل شهروندان با دولت و تسهیل فرآیندهای قانونی و اداری فراهم کرده است. همچنین، دولت مالزی به‌طور ویژه به ارتقاء دسترسی به خدمات دیجیتال برای شهروندان در مناطق دورافتاده و روستایی توجه داشته است.

بررسی وضعیت حاکمیت قانون در مالزی

بانک جهانی هر سال شاخص‌های مختلفی از جمله حاکمیت قانون را برای کشورهای مختلف منتشر می‌کند. شاخص «حاکمیت قانون» به عواملی مانند اجرای حقوق، فساد، و کیفیت قوانین در کشورهای مختلف اشاره دارد. برای سال ۲۰۲۰، مالزی در این شاخص رتبه ۴۳ جهانی را کسب کرد، که این نشان‌دهنده وضعیت نسبتاً خوب حاکمیت قانون در مقایسه با سایر کشورهای منطقه است.

جدول رتبه مالزی در شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۰

کشور	رتبه جهانی
مالزی	۴۳
سنگاپور	۵
اندونزی	۹۲
تایلند	۸۰
فیلیپین	۹۹

این رتبه‌بندی به‌ویژه در بخش‌هایی چون شفافیت بخش عمومی و کیفیت نظارت به‌طور مستقیم به استفاده از ابزارهای دولت الکترونیک و دسترسی بیشتر به اطلاعات مربوط است.

بررسی وضعیت شفافیت در مالزی

مالزی در دهه‌های اخیر تلاش‌های گسترده‌ای در راستای ارتقای شفافیت در بخش عمومی، خصوصی و حکمرانی الکترونیک انجام داده است. این تلاش‌ها در قالب اسناد سیاستی، قانون‌گذاری، سامانه‌های دیجیتال و ارزیابی‌های بین‌المللی بازتاب یافته‌اند.

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی شفافیت، شاخص ادراک فساد[1] است که توسط سازمان شفافیت بین‌المللمنتشر می‌شود. در گزارش سال ۲۰۲۴، مالزی امتیاز ۵۰ از ۱۰۰ را در این شاخص

1. Corruption Perceptions Index

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

به‌دست آورد و در رتبه ۵۷ جهانی قرار گرفت. (Transparency International, 2024: 5) این شاخص مبتنی بر برداشت نخبگان اقتصادی، تحلیل‌گران، و نهادهای بین‌المللی از سطح فساد در بخش دولتی است. امتیاز ۵۰ نشان‌دهنده وضعیتی متوسط است؛ به این معنا که اگرچه فساد سیستماتیک نیست، اما همچنان چالش‌هایی در شفافیت فرآیندهای مالی، تخصیص بودجه و اجرای قوانین وجود دارد.

با توسعه دولت الکترونیک در مالزی، شفافیت از طریق سامانه‌های اطلاعاتی تقویت شده است. سیستم‌هایی مانند e-Perolehanبرای مناقصات دولتی، iGFMAS برای مدیریت مالی دولت فدرال، و MyAduanبرای ثبت شکایات عمومی، بسترهایی دیجیتالی برای افشای اطلاعات و پاسخگویی نهادی ایجاد کرده‌اند. در سال ۲۰۲۳، بیش از ۲٫۸ میلیون تراکنش عمومی در سامانه e-Perolehan ثبت شد و ۸۵٪ قراردادهایدولتیبه‌صورتشفافمنتشرشدند. (MAMPU, 2023: 27-32)

به‌طور کلی، مالزی در مسیر ارتقای شفافیت گام‌های مثبتی برداشته و بخشی از ساختارهای حکمرانی خود را بر پایه اطلاعات باز و مشارکت عمومی بنا نهاده است. با این حال، چالش‌هایی همچنان پابرجاست. از جمله نابرابری میان ایالت‌ها در شفافیت مالی، محدودیت رسانه‌ها، و ضعف حمایت قانونی از افشاگران. برای بهبود بیشتر، استمرار اجرای NACS، تقویت آزادی اطلاعات، و توسعه آموزش‌های شهروندی حیاتی است.

جدول شاخص شفافیت در مالزی

شاخص	امتیاز /رتبه
شاخص ادراک فساد (cpi)	۵۰ از ۱۰۰ (رتبه ۵۷ جهانی)
شاخص شفافیت بودجه ای ایالتی (MyOBI)	۷۶ از ۱۰۰ (برای ایالتهای سلانگور و ترنگانو)
میزان تحقق استراتژی ملی مبارزه با فساد (NACS)	۷۰ از ۱۰۰ (تخمینی)
شاخص آزادی رسانه ها (RSF)	رتبه ۱۱۳ از ۱۸۰ کشور

Source: https://www.transparency.org/en/cpi/2024

نتایج آماری نشان می دهد که در عصر دیجیتال، دولت‌ها به‌منظور ارتقای شفافیت، پاسخگویی و کارایی در فرآیندهای خود، به استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) روی آورده‌اند.با مقایسه تطبیقی فرایندهای دولت الکترونیک در ایران و مالزی، می‌توان گفت که دولت الکترونیک ظرفیت قابل‌توجهی برای تقویت حاکمیت قانون دارد، به‌ویژه از طریق ارتقاء شفافیت، افزایش دسترسی به عدالت، و پاسخگو ساختن نهادهای حکومتی. موفقیت مالزی در این زمینه حاصل یک استراتژی ملی منسجم، سرمایه‌گذاری زیرساختی، و مشارکت شهروندان بوده است. در حالی‌که ایران با وجود برخی

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

پیشرفت‌ها، نیازمند تقویت زیرساخت‌ها، نهادسازی قانونی و توسعه آموزش عمومی برای تحقق اهداف دولت الکترونیک در راستای حاکمیت قانون است. در ادامه دو جدول مقایسه ای حاکمیت قانون و شفافیت در ایران و مالزی ارایه می‌شود.

جدول مقایسه ای تأثیر دولت الکترونیک بر حاکمیت قانون در ایران و مالزی

ابعاد حاکمیت قانون	ایران	مالزی
دسترسی به عدالت	راه‌اندازی سامانه ثنا و عدل ایران موجب تسهیل ابلاغ قضایی شده، اما همچنان نابرابری دسترسی در مناطق محروم وجود دارد.	استفاده از سامانه‌های e-Court، مشاوره حقوقی آنلاین و تعیین وقت الکترونیکی برای دادرسی‌ها. باعث کاهش زمان دادرسی تا ۳۵٪ شده است
شفافیت در فرایندهای اداری	سامانه‌هایی مانند ستاد (تدارکات الکترونیک دولت) و برخی سامانه‌های شفافیت در نهادهای خاص راه‌اندازی شده، اما یکپارچه و فراگیر نیستند.	راه‌اندازی سامانه‌های e-Perolehan و MyGov برای شفافیت مناقصات و انتشار اطلاعات عمومی
پاسخگویی نهادی	گزارش‌دهی عمومی محدود است؛ مقاومت برخی نهادها در برابر پاسخگویی.	انتشار عمومی گزارش‌های عملکرد، ارزیابی شهروندان از نهادها.
دسترسی آزاد به اطلاعات	قانون موجود است، اما اجرا نشده یا بسیار محدود اجرا می‌شود.	اجرای قانون آزادی اطلاعات؛ دسترسی آنلاین به قوانین و رویه‌ها.
استقلال نهاد قضایی	استقلال قضایی با چالش مواجه است؛ سیستم قضایی هنوز عمدتاً غیردیجیتال است.	استقلال نسبی دادگاه‌ها با وجود برخی ملاحظات سیاسی؛ استفاده گسترده از دادگاه الکترونیکی
شاخص جهانی حاکمیت قانون	رتبه ۱۳۳ از میان ۱۴۰ کشور	رتبه ۵۴ از میان ۱۴۰ کشور
شاخص ادراک فساد	رتبه ۱۴۷	رتبه ۶۱

مالزی به‌دلیل رویکرد برنامه‌محور، حمایت نهادی مستمر و آموزش عمومی در حوزه دیجیتال، توانسته است از فرایندهای دولت الکترونیک برای تحکیم حاکمیت قانون استفاده مؤثری کند. در حالی که ایران بیشتر اقدامات را به شکل پراکنده و غیریکپارچه اجرا کرده و با چالش‌هایی مانند عدم شفافیت نهادی، مقاومت در برابر پاسخگویی، و زیرساخت‌های ضعیف مواجه است. یکی از عوامل موفقیت مالزی، ارتباط نزدیک میان نهادهای قضایی، اجرایی و فناوری است؛ در حالی که در ایران، فقدان هماهنگی میان قوه قضائیه و سایر نهادها باعث کندی در اجرای کامل دولت الکترونیک قضایی شده است. مالزی توانسته از فناوری برای افزایش اعتماد عمومی به نظام حقوقی و قضایی استفاده کند، اما در ایران همچنان بی‌اعتمادی عمومی نسبت به عدالت و شفافیت وجود دارد. از منظر بین‌المللی، مالزی جایگاه بهتری

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

در شاخص‌های جهانی دارد، در حالی که ایران نیازمند تحرک ساختاری و اراده سیاسی قوی برای تحقق حاکمیت قانون از مسیر دولت الکترونیک است. تجربه مالزی نشان می‌دهد که دولت الکترونیک نه‌تنها ابزار مدرن‌سازی دولت، بلکه عاملی کلیدی در نهادینه‌سازی قانون‌گرایی، مبارزه با فساد، و تضمین عدالت است. ایران نیز با درس‌گیری از تجربیات موفق مالزی، می‌تواند از طریق اصلاح نهادی، ارتقاء فناوری‌های عمومی و تقویت شفافیت، به تقویت حاکمیت قانون دست یابد.

جدول مقایسه ای تطبیقی تأثیر دولت الکترونیک بر شفافیت در ایران و مالزی

ابعاد شفافیت	ایران	مالزی
دسترسی آزاد به اطلاعات	قانون دسترسی آزاد تصویب شده ولی به طور محدود اجرا می‌شود.	اجرای قانون آزادی اطلاعات از ۲۰۱۰، سامانه‌های باز دولتی فعال‌اند.
سامانه های شفافیت	ستاد (تدارکات)، سامانه حقوق و مزایا، سامانه شفاف شهرداری، سامانه تجارت.	پروژه هایMyGov، داده‌های باز، سامانه‌های نظارت بر عملکرد وزارتخانه‌ها.
شاخص بین المللی	رتبه ۱۴۷ در شاخص ادراک فساد	رتبه ۶۱ در شاخص ادراک فساد
مشارکت شهروندان به صورت آنلاین	مشارکت محدود؛ بستر نظارت عمومی آنلاین ضعیف است.	امکان مشارکت در سیاست‌گذاری از طریق نظرسنجی‌های الکترونیک و پرتال‌های باز دولتی.
زیرساخت و آموزش	عدم آموزش کافی، عدم دسترسی مناسب در برخی مناطق، وابستگی شدید به زیرساخت سنتی.	سرمایه‌گذاری در آموزش کارکنان دولتی، گسترش دسترسی به اینترنت در مناطق روستایی.

مقایسه ایران و مالزی نشان می‌دهد که پیش‌نیازهایی مانند اراده سیاسی، تدوین قوانین اجرایی، آموزش کارگزاران عمومی و توسعه زیرساخت‌های فناوری، نقش اساسی در تحقق اهداف شفافیت دارند. در حالی که مالزی با اجرای سیاست‌های یکپارچه، ساختارمند و هدفمند در مسیر حاکمیت باز گام برداشته، ایران هنوز با چالش‌های نهادی و اجرایی متعددی در مسیر بهره‌گیری کامل از ظرفیت‌های دولت الکترونیک برای افزایش شفافیت روبه‌روست. توسعه دولت الکترونیک می‌تواند در بلندمدت به استقرار حکمرانی شفاف و پاسخگو منتهی شود. تجربه مالزی نشان می‌دهد که با طراحی صحیح ساختارهای دیجیتال و بهره‌گیری از مشارکت عمومی، می‌توان فساد را کاهش داد و اعتماد عمومی را ارتقاء بخشید. برای ایران، اصلاحات حقوقی، ارتقاء زیرساخت‌ها و هماهنگی میان نهادهای متولی، شرط موفقیت در این مسیر است.

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

بررسی تطبیقی وضعیت ایران و مالزی در این حوزه نشان می‌دهد که موفقیت دولت الکترونیک در ارتقای شفافیت، صرفاً به پیاده‌سازی فناوری محدود نمی‌شودبلکه به مجموعه‌ای از عوامل حقوقی، نهادی، فرهنگی و سیاسی نیز بستگی دارد.تحلیل تطبیقی وضعیت دولت الکترونیک در ایران و مالزی نشان می‌دهد که استفاده هدفمند و نظام‌مند از فناوری‌های اطلاعاتی می‌تواند موجب تقویت اصول بنیادین حکمرانی نظیر حاکمیت قانون و شفافیت گردد. با این حال، میزان موفقیت این فرآیند در هر کشور، وابسته به عوامل سیاسی، نهادی و فرهنگی خاص آن کشور است. در مالزی، استقرار تدریجی زیرساخت‌های دیجیتال از دهه ۱۹۹۰ و پیاده‌سازی پروژه‌هایی مانند MyGovernment، e-Perolehan، دادگاه‌های الکترونیکیو قانون آزادی اطلاعاتزمینه‌ساز تقویت شفافیت و ارتقای حاکمیت قانون شده است. این کشور با ایجاد سامانه‌های باز، انتشار داده‌های عمومی، ایجاد بسترهای پاسخگویی دیجیتال و تسهیل مشارکت شهروندان، توانسته شاخص‌های بین‌المللی خود در زمینه شفافیت و عدالت را بهبود بخشد. در نتیجه، مالزی توانسته است در رتبه‌بندی‌های جهانی مانند شاخص ادراک فساد و شاخص جهانی حاکمیت قانون، جایگاهی نسبتاً مناسب کسب کند.

به طور کلی، تجربه دو کشور نشان می‌دهد که تحقق کامل ظرفیت‌های دولت الکترونیک، نیازمند اراده سیاسی مستمر، چارچوب قانونی قوی، شفافیت نهادی، آموزش کارکنان، و مشارکت فعال شهروندان است. این مؤلفه‌ها در کنار توسعه فناوری، ضامن موفقیت در مسیر حرکت به سوی حکمرانی شفاف، پاسخگو و قانون‌مدار خواهند بود.بنابراین تحقق شفافیت و تقویت حاکمیت قانون در ایران از مسیر دولت الکترونیک، تنها با گسترش سخت‌افزار یا نصب سامانه‌ها ممکن نیست؛ بلکه مستلزم یک تحول نهادی، فرهنگی، حقوقی و فناورانه هماهنگ است. تجربه مالزی نشان می‌دهد که راهبردهای بلندمدت، پیوستگی اجرایی و شفاف‌سازی فرآیندها می‌توانند اعتماد عمومی را بازیابی کرده و سطح کارآمدی دولت را به‌صورت چشم‌گیر افزایش دهند.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با اتکا بر چارچوب نظری نهادگرایی نوین، به بررسی تأثیر دولت الکترونیک بر دو مؤلفه بنیادین حکمرانی خوب، یعنی حاکمیت قانون و شفافیت در دو کشور ایران و مالزی پرداخت. یافته‌های تحقیق به‌روشنی نشان می‌دهد که دولت الکترونیک، فراتر از یک ابزار فناورانه، سازوکاری نهادی برای بازآرایی روابط دولت و جامعه و ارتقای کیفیت حکمرانی است؛ اما میزان موفقیت آن به شدت وابسته به بسترهای حقوقی، نهادی، سیاسی و فرهنگی هر کشور است.

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، مالزی توانسته است با اتخاذ یک راهبرد ملی منسجم، سرمایه‌گذاری پایدار در زیرساخت‌های دیجیتال، تقویت چارچوب‌های قانونی شفافیت و آزادی اطلاعات و ایجاد پیوند مؤثر میان نهادهای اجرایی، قضایی و نظارتی، از ظرفیت‌های دولت الکترونیک برای تحکیم حاکمیت قانون و کاهش فساد بهره‌برداری مؤثری داشته باشد. توسعه سامانه‌های یکپارچه‌ای نظیر ،e-Perolehan MyGov، دادگاه‌های الکترونیکی و نظام‌های مدیریت مالی دیجیتال، نه‌تنها موجب تسهیل ارائه خدمات عمومی شده، بلکه زمینه پاسخگویی نهادی، نظارت عمومی و دسترسی برابر شهروندان به عدالت را نیز تقویت کرده است. بهبود جایگاه مالزی در شاخص‌های بین‌المللی حاکمیت قانون و شفافیت را می‌توان بازتاب مستقیم این رویکرد نهادمند و برنامه‌محور دانست.

در مقابل، وضعیت ایران نشان می‌دهد که اگرچه در دو دهه اخیر گام‌های مهمی در مسیر توسعه دولت الکترونیک برداشته شده و سامانه‌هایی نظیر «ثنا»، «پنجره ملی خدمات دولت هوشمند»، «درگاه ملی مجوزها» و سامانه‌های مالیاتی راه‌اندازی شده‌اند اما این اقدامات عمدتاً به بهبود کارآمدی اداری و کاهش مراجعات حضوری محدود مانده‌اند. ضعف یکپارچگی سامانه‌ها، اجرای ناقص قوانین دسترسی آزاد به اطلاعات، مقاومت نهادی در برابر شفافیت و پاسخگویی، و نابرابری در دسترسی دیجیتال، مانع از آن شده است که دولت الکترونیک در ایران به‌طور کامل به ابزاری مؤثر برای نهادینه‌سازی حاکمیت قانون تبدیل شود. رتبه پایین ایران در شاخص‌های جهانی حاکمیت قانون و ادراک فساد مؤید این واقعیت است که فناوری، در غیاب اصلاحات نهادی و حقوقی، نمی‌تواند به‌تنهایی ضامن حکمرانی خوب باشد.

از منظر نظری، نتایج پژوهش مؤید دیدگاه نهادگرایی نوین است که بر نقش تعیین‌کننده نهادها، قواعد رسمی و غیررسمی و اراده سیاسی در موفقیت سیاست‌های توسعه‌ای تأکید دارد. دولت الکترونیک زمانی می‌تواند به افزایش شفافیت و تقویت حاکمیت قانون بینجامد که در چارچوب نهادهای فراگیر، قوانین اجرایی مؤثر، و فرهنگ پاسخگویی پیاده‌سازی شود. تجربه مالزی نشان می‌دهد که هم‌افزایی

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

میان فناوری، نهادسازی و مشارکت شهروندان می‌تواند به کاهش فساد، افزایش اعتماد عمومی و ارتقای مشروعیت دولت منجر شود.

در نهایت، می‌توان نتیجه گرفت که تحقق کامل ظرفیت‌های دولت الکترونیک در ایران مستلزم فراتر رفتن از نگاه فنی و پروژه‌محور و حرکت به سوی یک تحول نهادی و حقوقی هماهنگ است. اصلاح قوانین شفافیت، تضمین اجرای مؤثر آن‌ها، تقویت هماهنگی میان قوا، آموزش کارکنان دولت و ارتقای سواد دیجیتال شهروندان، پیش‌شرط‌های اساسی بهره‌گیری از دولت الکترونیک در مسیر حاکمیت قانون و شفافیت به شمار می‌روند. تجربه تطبیقی مالزی می‌تواند الگویی الهام‌بخش برای سیاست‌گذاران ایرانی باشد تا دولت الکترونیک را نه صرفاً ابزار مدرن‌سازی اداری، بلکه به‌عنوان اهرمی راهبردی برای تحقق حکمرانی قانون‌مدار، شفاف و پاسخگو به کار گیرند.

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

منابع

بختیاری، محسن، مولایی، آیت، حاجی پور کندرود، علی (۱۴۰۴). «بررسی نقش دولت الکترونیک در شفافیت قراردادهای دولتی با نگاهی به حقوق ایران»، دستاوردهای نوین در حقوق عمومی، ۴ (۱۴)، صص ۱۹- ۱.

خسروی، حسن، طیبی توکل، حسن، منصوریان، ناصر علی (۱۴۰۱). «چالش ها و راهبردهای دولت الکترونیک در جهت تحقق دموکراسی»، جستارهای سیاسی معاصر، ۱۳ (۴)، صص ۸۰- ۵۷.

سازمان بازرسی کل کشور (۱۴۰۳). دولت الکترونیک به مثابه ابزاری علیه فساد، تهران: انتشارات سازمان بازرسی کل کشور.

سازمان فناوری اطلاعات، (۱۴۰۳). https://payesh.iran.gov.ir

شیری، حامد، برادران، مراد، جوادی، علی محمد (۱۴۰۴). «بررسی جامعه شناختی ادراک فساد در ایران»، مسایل اجتماعی ایران، ۱۵ (۱)، صص ۱۱۲- ۷۹.

عجم اوغلو، دارون، رابینسون، جیمز، ای. (۱۳۹۳). چرا کشورها شکست می خورند؟ ترجمه پویا جبل عاملی و دیگران، تهران: نشر دنیای اقتصاد.

کلاته، علی(۱۴۰۱).«نقش دولت الکترونیک در حکمرانی مطلوب»، ششمین کنفرانس ملی حقوق در چشم انداز ۱۴۰۴، ۱۴۸۵۶۴۰/https://civilica.com/doc

گزارش خدمت: اقدامات دولت مردمی در طول سه سال خدمت، (۱۴۰۳). ریاست جمهوری، مرکز اسناد: نشر جمهور ایران.

متفکر آزاد، محمدعلی، جامه شورانی، زینب، حیدری داد، زینب (۱۳۹۲).«تاثیر دولت الکترونیکی بر کاهش فساد اقتصادی در گروه کشورهای منتخب اسلامی»، مدلسازی اقتصادی، ۷ (۲۴)، صص ۵۱- ۳۷.

نگهداری، بابک (۱۴۰۳). دنیای اقتصاد، شماره ۶۰۵۵، ۱۴۰۳/۰۴/۲۴

Castells, M. (2010). The Rise of the Network Society. Wiley-Blackwell.

E-Government Implementation. (2013). E-Government Services in Malaysia. Kuala Lumpur: Government of Malaysia.

Hassan, A. & Ab Aziz, M. (2009). Development of E-Government in Malaysia: A Historical Overview. International Journal of Computer Science & Information Technology, 6(3), 112-119.

Heeks, R. (2006). Implementing and managing eGovernment: An international text. London: SAGE Publications.

https://www.transparency.org/en/cpi/2024

MAMPU. (2023). Annual Report on Digital Governance in Malaysia. Putrajaya: Malaysian Administrative Modernisation and Management Planning Unit. pp. 27–32.

Mohd, S. (2012). Vision 2020 and the role of ICT in Malaysia's governance. Journal of

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]

Asian Public Policy, 5(1), 12–20.

North, D. C. (1990). Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press.

OECD (2018). Digital Government Review of Brazil. OECD Publishing.

OECD. (2003). The E-Government Imperative: Lessons from OECD Experience. OECD Publishing.

OECD. (2016). Open Government: The Global Context and the Way Forward. OECD Publishing. p. 34, 40.

OECD. (2018). Open Government: The Global Context and the Way Forward. OECD Publishing.

OECD. (2019). Digital Government Review. OECD Publishing.

Scott, W. R. (2008). Institutions and organizations: Ideas and interests (3rd ed.). Sage Publications.

Transparency International. (2022). Corruption Perceptions Index. Avilable in: https://www.transparency.org/en/cpi/2022.

Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index. Avilable in: https://www.transparency.org/en/cpi/2024.

World Bank. (2020). Worldwide Governance Indicators (WGI) 2020. Washington, D.C.

World Bank (2011). Governance and the Law. World Bank Group

World Bank. (1992). Governance and Development. World Bank Publications.

World Economic Forum. (2019). Global Competitiveness Report 2019. Geneva: WEF.

World Justice Project. (2023). Rule of Law Index.

Yang, K. (2003). Neoinstitutionalism and e-government: Beyond Jane Fountain. Social Science Computer Review, 21(4), 432–442.

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۵۰۲۰۵

به این مقاله این‌گونه ارجاع دهید:

پوراسمعیل، روح اله؛ پرتوی، اصغر؛ ذوالقدر، مالک (۱۴۰۴)، «نقش سازمان همکاری شانگهای در مقابله با یک جانبه گرایی ایالات متحده آمریکا» فصلنامهٔ پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، س۱۵، ش۲، تابستان ۱۴۰۴، صص ۱۲۳-۹۷.

[Downloaded from priw.ir on 2026-09-13]